

چهره‌ امام خمینی

در آینه‌ شعارهای مردم ایران

□ دکتر میرزا ملا احمد

(پژوهشگر و نویسنده از کشور تاجیکستان)

چکیده

نقش امام خمینی در آمادگی و پیروزی انقلاب اسلامی ایران، که از مهمترین و درخشان‌ترین حادثه‌های سیاسی و اجتماعی قرن بستم جهان است، خیلی بزرگ می‌باشد. او به عنوان راهبر و راهنمای انقلاب و مؤسس جمهوری اسلامی ایران شناخته شده است. این را شعارهای مردم ایران نیز، که بیانگر احساس و اندیشه، آرزو و آمال و مطلب و درخواستهای آنان است، به ثبوت می‌رساند. در اکثر شعارهایی، که نگارنده در طول سالهای ۱۹۷۸-۱۹۸۰ همچون شاهد انقلاب از همایش و راه‌پیمایها، دیوار و سنگ نوشته‌های تهران و اصفهان و اهواز و آبادان و شهرهای دیگر ایران، همچنین از رسانه‌های عمومی و منابع دیگر جمع آورده است، چهره‌ امام خمینی به عنوان راهبر انقلاب خیلی برجسته به ظهور می‌رسد. راجع به نقش شعارها در انقلاب اسلامی ایران بار اول در همایش بین‌المللی «روندهای فرهنگی در کشورهای رو به رشد» (مسکو، نوامبر ۱۹۸۶) سخنرانی نموده، اینجانب در آن سخنرانی ثابت کرده ام که شعارهای سیاسی مردم ایران دارای جنبه‌های فرهنگی و ادبی هم میباشند. این مطلب در سخنرانی «نوع تازه شعر فارسی» در نخستین همایش ملی ایران‌شناسی (تهران، ۱۳۸۱) با دلیلهای تازه تأیید گردیده، ضمناً به بازتاب چهره‌ راهبر انقلاب و محبت و صداقت مردم به او در شعارهای مذکور اشاره شده بود، در مقاله

حاضر این موضوع به طور جداگانه و گسترده مورد بررسی قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها:

امام خمینی، انقلاب اسلامی ایران، شعار، راهبر، مردم، وحدت.

* * *

اشخاص بزرگ تاریخ چون آیت‌الله خمینی (ره) به مثابه خورشید عالمتابند، که به جنبه‌های گوناگون حیات مادی و معنوی کشور اثر فیض بخش گذاشته و در جامعه مقام و منزلت شایسته پیدا می‌کنند. از این جاست، که در شعارهای انقلابی مردم ایران، که پدیده خاص اجتماعی و سیاسی و فرهنگی کشور بوده، چون آئینه تمام‌نما روند انقلاب اسلامی ایران و خصوصیت‌های آن را بازتاب می‌نماید، چهره راهبر و راهنمای این انقلاب آیت‌الله روح‌الله موسوی خمینی (ره) مقام بلند دارد.

قبل از همه باید یادآور شد، که شعار اصلاً یک پدیده سیاسی و اجتماعی بوده، در سالهای انقلاب اسلامی ایران جنبه فرهنگی و ادبی نیز کسب کرد و به یک نوع تازه ادبی تبدیل شد. در این نوع جالب سیاسی و ادبی، که هنوز همه جوانب آن تحقیق نشده و جنبه‌های ادبی و زیباشناختی آن آشکار نگشته است، در ردیف مسائل گوناگون اجتماعی و سیاسی سیمای آیت‌الله خمینی، که در واقع «به صورت سمبل انقلاب درمیاید»، خیلی برجسته و واضح به نظر می‌رسد. ذکر و ستایش آیت‌الله خمینی بار اول در شعارهایی، که ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ در تظاهرات و راه‌پیمای‌های مردم قم و شهرهای دیگر ایران سر دادند، به ظهور می‌رسد. ۱۳ خردادماه ۱۳۴۲ آیت‌الله خمینی در فیضیه قم سخنرانی کرده، سیاست شاه را سخت مورد مذمت قرار داد و رابطه سری او را با اسرائیل فاش نمود. با هدف جلوگیری از نهضت مردم کارمندان سازمان امنیت کشور ۱۴ خرداد ۱۳۴۲ آیت‌الله خمینی را بازداشت و در تهران زندانی کردند. این باعث زیاد شدن راه‌پیمای‌های مردم در قم، تهران و شهرهای دیگر گردید. در آن راه‌پیمای‌ها مردم شعارهای «یا مرگ، یا خمینی»، «خمینی راهبر شیعه» را مطرح ساختند و آزادی فوری او را درخواست نمودند.

در اولین شعارهای که مردم به آیت‌الله خمینی اختصاص داده اند او را رهبر انقلاب نامیده‌اند.
در یک زمره از شعارها تأکید این مطلب را می‌توان مشاهده کرد:

ایران کشور ماست،

خمینی رهبر ماست

✽

الله یاور ماست،

خمینی رهبر ماست.

✽

تا خون در رگ ماست،

خمینی رهبر ماست.

✽

ارتش برادر ماست،

خمینی رهبر ماست.

✽

خمینی نازنین،

رهبر ایران زمین!

آیت‌الله خمینی در تبعید بود، ولی مردم او را در شعارها به عنوان رهبر یاد می‌کردند:

درود بر خمینی،

رهبر تبعیدی ما.

درود بر شریعتی،

معلم شهید ما.^۲

بدین منوال مردم خمینی را قبل از شروع انقلاب رهبر و راهنما انتخاب نموده‌اند. یکی از
عاملهای بدون سلاح غلبه کردن مردم بر حکومت پرقدرت پهلوی، که آن را ابرقدرتی چون
دولت ایالات متحده آمریکا پشتیبانی می‌کرد، یکپارچگی و وحدت قشرهای گوناگون مردم با
سروری آیت‌الله خمینی بود. این مطلب را شعار زیر هم تقویت می‌کند:

ما همه سرباز تویم، خمینی،

لشکر و جان‌باز تویم، خمینی،

گوش به فرمان تویم، خمینی.

آیت‌الله خمینی، که نسبت به نظام شاهنشاهی و حکومت استبدادی سلسلهٔ پهلوی نفرت و عداوت زیاد داشت، در هر سخنرانی و بیانیه خود بی‌عدالتی و بی‌بنیادی و غرب‌پرستی و بی‌نظامی حکومت را آشکار می‌نمود. از این جاست، که مردم از قدمهای اوّل خمینی در راستای مبارزه به او توجه خاص ظاهر نموده، دلبستگی و محبت خود را توسط شعارها عرضه می‌داشت. حتی هنگامی که آیت‌الله خمینی در تبعید به سر می‌برد، مردم او را چون مبارزی اصیل علیه حکومت شاه ستایش می‌کردند:

رهبر دور از وطن،

خمینی بت‌شکن.

در شعارها هدف، مرام، نقشه و برنامه‌های آیت‌الله خمینی به طور عامه‌فهم و روشن بیان

شده‌اند:

برنامهٔ خمینی

برچیدن یزید است.

کابینهٔ بختیار

یک حیلۀ جدید است.

مردم در سخت‌ترین و سیاه‌ترین روزها هم به آینده درخشان و به پیروزی خمینی باور داشتند:

شب تاریک ملت روز گردد،
خمینی عاقبت پیروز گردد.

در سیمای خمینی، مردم مشکل‌گشای سرنوشت خود را می‌دیدند و از او در هر مورد مدد می‌جستند:

ای امام زمان، رحمی به ما کن،
ما را از شرّ این خائن رها کن.

در شعارها خمینی همیشه با شاه مقابل گذاشته شده، بزرگی و برتری او تأیید می‌گردد:
رهبر آگاه بود روح‌الله،
دشمن بدخواه بود به ما شاه.

*

کار شاه تمام است،
خمینی امام است.

*

خمینی آزاده است،
شاه زنازاده است.

*

از نهضت خمینی
شاه می‌شود فراری.

مردم دیگر به سوگند و وعده‌های شاه باور نداشتند و به پیام آیت‌الله خمینی گوش می‌دادند و طبق گفته و فرموده‌های او عمل می‌کردند. تظاهرات و راه‌پیمایها، احتساب و کارشکنیهای بی‌شماری، که سالهای ۱۳۵۷-۱۳۵۸ در شهرهای گوناگون ایران در پاسخ پیامهای امام خمینی به وقوع پیوستند، گواه آنند. زمانی، که هنوز شاه در سر قدرت بود و خمینی دور از وطن در تبعید می‌زیست، مردم به شاه خطاب می‌کردند:

شاه، تو دیوانه‌ای،
چاره این کار کن.

حرف خمینی شنو،

داوطلب فرار کن.

مردم ایران صداقت و وفاداری خود را به فرموده‌های امام خمینی توسط شعارها اظهار می‌نمودند. آنها حاضر بودند در راه اجرای امر او جان خود را نثار نمایند:

گوش به فرمان توایم، خمینی.

✽

خمینی عزیزم،

بگو، که خون بریزم.

✽

خونی، که در رگ ماست،

هدیه به رهبر ماست.

✽

شاه نجف، نظر نما به ایران،

گشته شویم به راه حق به ایمان.

مردم با هیجان زیاد در انتظار آمدن رهبر و راهنمای خود به ایران بودند.

ما منتظر رهبرمون خمینی هستیم،

ما منتظر جنازه پهلوی هستیم.

در راه خدا ز جان گذشتیم،

ما منتظر خمینی هستیم.

جان در کف دست و چشم به راهیم،

ما منتظر خمینی هستیم.

نه تنها مردم عامی، بلکه گروههای جداگانه ارتش شاه، از جمله رزمندگان نیروی هوایی نیز

جانبداری خود را به امام خمینی اظهار نموده، آماده استقبال او بودند:

ما پرسنل هوایی هستیم،

ما منتظر خمینی هستیم.

در شعارهای زیادی رزمندگان گروههای دیگر نیز صداقت و صمیمیت خود را به امام

خمینی بیان کرده‌اند:

حک شده بر قلب ما

نام تو، ای خمینی.

*

خمینی، خمینی،

تا انقلاب مهدی

مقلد تو هستیم.

*

فدایی خمینی، خریدم به جان،

نگشتم اسیر ستم در جهان.

بر اثر مبارزه‌های فداکارانه مردم ایران شاه مجبور شد، که وطن را ترک گوید و پیروزی نصیب مردم گردید. آنها خطاب به رهبر خود از این پیروزی مژده داده، او را به وطن دعوت می نمایند:

ما بتها را شکستیم،

خمینی، ما منتظر تو هستیم.

در شعار زیر، که آمادگی مردم برای استقبال امام خمینی و حفظ امنیت او بازتاب یافته است، یک صور خیال و تصویر تازه‌ای به کار رفته است، که هم بیانگر صمیمیت مردم و هم اشاره‌ی به وضع ناآرام و فداکاری مردم در حفظ راهبر محبوب می باشد:

قلبها فرودگاه نوست،

یا مرگ، یا خمینی.

مردم امام خمینی را رهبر این انقلاب و موجب همه نصرتها می دانند و او را وارث پیامبر

می شمارند:

خمینی، تویی رهبر خلق ما،

مجاهد، مجاهد، خمینی امام.

*

خمینی، تویی رهبر بت شکن،

خمینی، تویی وارث انبیا.

مردم به خمینی بالاترین و والاترین وظیفه‌ها و عنوانها را می دهند، از جمله در شعاری او را فرمانده کل قوای کشور معرفی می کنند:

فرمانده کل تویی، خمینی،

هوایی و دریایی و زمینی.

امام خمینی در شعارها چون مجاهد راه حق، رهبر مبارز و سرنوشت ساز، ابرمرد حق، پدر و تاج ملت یاد می شود. او را به کاوه آهنگر - مبارز اصیل راه آزادی مردم مانند می کنند:

کاوه ترین کاوه ها

خمینی بت شکن.

ورود امام خمینی به ایران، که ۱۲ بهمن ۱۳۵۷ به وقوع پیوست، شور و هیجان بزرگ مردم را به وجود آورده، باعث خوشحالی آنان گردید. شعارهای زیادی از این حادثه مهم گواهی می دهند:

ای رهبر بزرگ، به ایران خوش آمدی،

ای مظهر شجاعت و ایمان، خوش آمدی.

ای از تو خصم خسته و گریان، خوش آمدی،

ای از تو خلق خرم و خندان، خوش آمدی.

ای بت شکن، به بای تو بتها شکسته اند،

بر شهر شکسته تهران خوش آمدی.

اینک شام هجران آمد به پایان،

خمینی گشت وارد ایران.

وقتی که امام خمینی ۱۷ بهمن ۱۳۵۷ مهندس مهدی بازرگان را نخست وزیر انتخاب کرد، مردم آن را به خوشی پذیرفتند و چنین شعارها دادند:

درود بر خمینی تاج خلق ایران،

سلام بر بازرگان، مجری حفظ قرآن. *گناه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*

*

فرموده خمینی برای ما چون جان است،

نخست وزیر محبوب مهدی بازرگان است. *مجله جامع علوم انسانی*

*

نخست وزیر ایران منتخب امام است،

به او ز جانب ما، از جان و دل سلام است.

*

بختیار، حکومت تمام است،

بازرگان منتخب امام است.

طوری که ذکر شد، در انقلاب ایران تقریباً همه قشرهای جامعه شرکت ورزیدند. وحدت و یکپارچگی کارگران و تاجران، کشاورزان و کاسبان، دانشجویان و استادان، سرمایه‌داران و بینوایان و امثال آنها، علیه حکومت شاه از یک گریبان سر بر آوردن آنها از عوامل مهم غلبه مردم بود. این موضوع، که امام در پیام و سخنرانیهای خود همیشه تأکید می‌کرد. در شعارهای مردم نیز بازتاب یافته است:

به گفته خمینی پیش به سوی وحدت،

شعله ور و جاویدان آتش رزم ملت.

*

به فرمان خمینی دانشجو و کارگر

متحد و متفق باد زارع و پیشه‌ور.

*

گوش به فرمان امامیم ما،

در ره حق متحدانیم ما.

*

اتحاد، اتحاد، پیام هر مسلمان،

اتفاق، اتفاق، دشمن بیگانگان.

*

وحدت مستضعفین ضامن انقلاب است،

خمینی بت شکن رهبر انقلاب است.

مردم ایران همیشه مراقب و مواظب حال رهبر محبوب خود بودند و هر حادثه‌ای، که در روزگار او به وجود می‌آمد، در شعارها بازتاب می‌یافتند. از جمله بیماری امام باعث نگرانی مردم شد و آنها از خداوند سلامتی و تمديد عمر او را طلب می‌کردند:

خدا یا خدایا، تا انقلاب مهدی خمینی را نگه دار،

از عمر ما بگناه و بر عمر او بیفزای.

درگذشت امام خمینی مصیبت گرانی برای مردم بود و غم و اندوه فراوان را به بار آورد، که

شعارها هم بیانگر آن می‌باشند:

تو چرا رفتی، من چرا ماندم؟
ای خمینی جان، ای خمینی جان!

*

عزا عزاست امروز،
روز عزاست امروز.
خمینی بت شکن
پیش خداست امروز.

*

داغ تو بر دلم نشست، خمینی،
رفتی و پشت من شکست، خمینی.

*

ای خاک تیره، رهبر ما را عزیز دار،
این نور چشم ماست، که از ما گرفته‌ای.

*

مرگ ما آسان، داغ تو مشکل،
جای ما در گل، جای تو در دل.

با مرور سالها شعارها در ستایش امام خمینی کم نمی‌شود و در راه‌پیمایها و گردهماییهای
گونگون از او به نیکی یاد میکنند. مثلاً، مردم زنجان ۲۳ مرداد ۱۳۷۱ رئیس جمهور وقت هاشمی
رفسنجانی را در شعار خود یار امام نامید:

صلّ علی محمد،

یار امام خوش آمد.

باید تذکر داد، که در میان شعارها بعضاً گفته‌های خود خمینی نیز به نظر می‌رسند، که در
واقع به حکم شعار درآمده بودند و ورد زبانها گشته، در دیوار و دروازه‌ها ثبت می‌گشتند:
«من برای نجات اسلام و ایران با ارتش دست برادری می‌دهم. امام خمینی».

*

«باید طلاب و دانشجویان عزیز و شجاع سراسر ایران از هر فرصت استفاده کرده و شعار
ضدشاهی را، که شعار اسلام است، زنده نگه دارند. امام خمینی».

چنان که از مثالهای فوق الذکر هم برمی آید، شعارها از لحاظ حجم و اندازه قالب معین نداشته، می توانند از یک یا چندین سطر عبارت باشند. شعارها با سرود رابطه تنگاتنگ داشته، اکثراً با صوت و آهنگ اجرا می شوند. مثلاً، شعاری، که با سطر زیر آغاز می یابد، از ۹ سطر عبارت است:

انقلابی ترین مرد جهان است آیت الله خمینی

ناگفته نماند، که شعارها تنها در شهر و روستاهای ایران ایجاد نمی شدند، بلکه در شهرهای بزرگ کشورهای گوناگون شرق و غرب، که ایرانیها زندگی می کردند، انتشار یافته بودند. ایرانیهای مقیم آن شهرها نیز در راهپیمایهای خود شعار داده، پشتیبانی خود را از امام خمینی و مبارزه و تلاشهای او در راستای انقلاب بیان می نمودند و در در و دیوارها ثبت می کردند. طوری که از گزارش روزنامه «کیهان» لندن برمی آید: «دیوارهای راه آهن، زیرزمینی این عروس شهرها از چند سال پیش تا کنون به صورت یک تخته سیاه مورد استفاده هموطنان ایرانی ما بوده است».^۴

به این ترتیب شعارها مانند آئینه تمام نما چهره امام خمینی را چون رهبر و راهنمای انقلاب، انسان نجیب و شریف، حامی و پشتیبان مستضعفان بازتاب می نمایند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پی نوشت:

۱. ابراهیمزاده گرجی. ظهور و حضور امام خمینی (ره) در زلال آئینه
۲. «ادب ائت»، کیهان هوایی، شماره ۲۳، ۱۳۷۱ ه.
۳. چون شعارها از منابع گوناگون، من جمله از دیوارنوشته ها و راهپیماییها نیز گرفته شده اند، از ذکر مأخذ خودداری نمودیم.
۴. کیهان، چاپ لندن، ۱۴ تیرماه ۱۳۶۳.

اصول